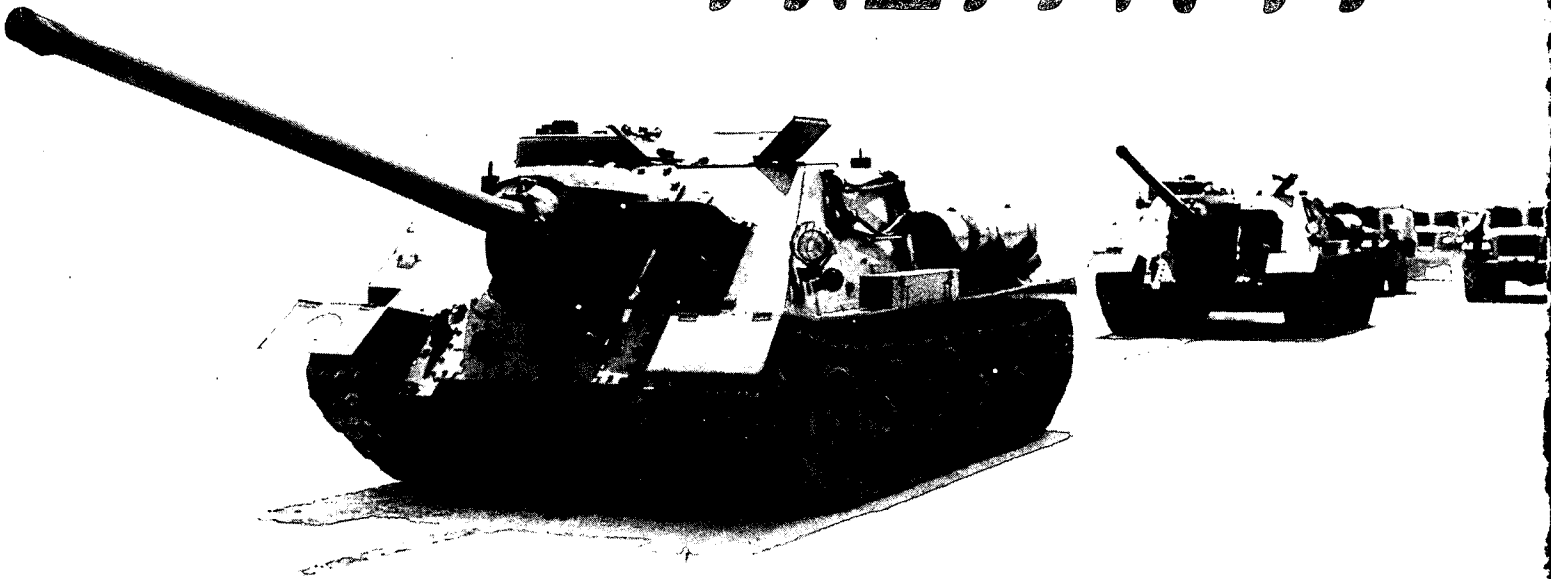

מדיניות "הלוואה"

הסורית

סא"ל א.

צה"ל בתקיפה נוספת. לקראת ערב, נרגע" הגבול והקרבות מופסקים עד ל"יום הקרב" הבא.
ג. לא כל "ימי הקרב" התנהלו באותה צורה, אך הסורים שמרו על שני עקרונות:
● פעולה ישראלית צבאית בשטחם, אוירית או ארטילרית, לא תישאר ללא תגובה צבאית.
● נעשה על-ידם מאמץ להופיע כמי שאמר את ה"מלה האחרונה" בקרב. דבר זה הושג על-ידי המשך "טפטוף" ארטילרי בתום יום הקרב או ביום שאחריו, כאשר הסורים הניחו כי צה"ל לא יגיב.
גם מפרסומי הסורים עצמם עולה שנגרמו להם בימי הקרב אבידות חמורות למדי. עד כה הודו:
א. בהפלת כ-7 מטוסים.
ב. באבדן מספר טנקים וכלי ארטילריה.
ג. בפגיעה במחנות, במוצבים ובתחנות מכ"מ.

מאז ספטמבר 1972 מתקיימת פעילות צבאית בגבול הסורי, בדרגות עוצמה שונות, אך בהיקף שלא נודע כמותו מאז יוני 1970.

עד ספטמבר 1972 שקט הגבול הסורי, שנתיים תמימות; אם כי, מפעם לפעם נעשתה ממנו פעילות חבלנית עוינת. פעולות אלה גברו לפעמים, אך הקו חזר ורגע, לעתים אחר תגובה ישראלית.

לתקופה מאז ספטמבר 1972 מספר קוים אופייניים:

א. מאחר שישראל החליטה להביא לרגיעה מוחלטת בחזית הסורית, היא מגיבה כמעט על כל פעילות עוינת בגולן. על רקע זה פורצים קרבות עם הצבא הסורי.

ב. הקרבות ניטשים בצורת "ימי קרב", לפי המתכונת הבאה: לאחר תקיפה ישראלית בשטח סוריה, (בדרך-כלל אוירית), שבאה בתגובה על הפעילות החבלנית, משיבים הסורים בפעור לה צבאית (בדרך-כלל ארטילרית). לתגובה הסורית עונה

בחדש שיא (ספטמבר 1972); מאז 8 בינואר 1973 ירד המספר ל-1 בחדש.

במשך ארבעה חודשים, מאז החלה ישראל להגיב בכוח רב על כל פעילות חבלנית עוינת, התמידו הסורים בקיום מתח לחימה, עד ל-8 בינואר 1973. ננסה, איפוא, להבהיר מדוע מתעקשים הסורים לקיים מצב פעיל של לוחמה עם ישראל; זאת שעה שביתר החזיתות שוררת רגיעה כללית; מהם מניעיהם של הסורים ומהי דרגת הסיכון שהם מוכנים ליטול כדי לקיים את מדיניותם.

מניעים היסטוריים

נכונותה של סוריה לקיים עמדה לאומנית-לוחמת, נובעת, בין השאר, מן העבר והמסורת הסוריים. ראויה לציון מיוחד העובד-דה שסוריה היתה מרכז ראשון להתערורות הלאומיות הערבית החדשה, עוד בשלהי התקופה העות'ומנית, בסוף המאה שעברה. החוגים הראשונים שהעלו על נס את התרבות הערבית ואת הלאומיות הערבית צמחו בסוריה. מאז ועד לעליית נאצר לשלטון במצרים המשיכה סוריה להיות המרכז לתסיסה הלאומית הערבית. אוירה זאת נמשכת למעשה עד היום, ואחד הביטויים החשובים שלה היא תפיסת העולם של מפלגת הבעת', השלטת בסוריה מאז 1963, בה הלאומיות הערבית והאחדות הערבית הפכו למיתוס.

אולם עוד לפני עליית מפלגת הבעת' לשלטון היה הגבול הסורי מקור מתמיד להתלקחויות (בשנות החמישים היתה הסיבה העיקרית לקרבות בעיית השטחים המפורזים). ככלל, מאז מלחמת הקוממיות ראו עצמם הסורים כעם וכצבא שלא הובסו. הם תפסו את הלוחמה בגבול כחלק מן המאבק הערבי וביטוי לאי ההשלמה עם קיומה של ישראל.

לאחר עליית הבעת' נמשך ביתר שאת הקו התוקפני במדיניות-הגבול הסורית. ראויים לציון מיוחד הנסיגות להטות את מקור-רות הירדן החל ב-1964 ועד 1966, ומתן הכשר לתחילת פעי-לות חבלנית של הארגונים הפלשתינאים בגבול סוריה-ישראל

ד. בפגיעות חמורות במתקנים אורחיים (אזור נמל לאדקיה) ובבתי אורחים.

ה. כ-10 חיילים הרוגים וכ-20 פצועים.

ו. במאות הרוגים ופצועים בקרב האזרחים.

ניתן להניח במידה רבה של ודאות כי בהודעותיהם ממעיטים הסורים בהרבה את האבידות והנזקים שנגרמו להם במהלך הקרבות; אם כי יתכן שיש נטיה להגזים מעט במספר הנפגעים האזרחים. מכל מקום ברור כי מדובר באבידות רבות, שגם הסורים לא יכלו להתעלם מהן.

הסורים למדו לדעת כי ישראל מוכנה גם להסלמה בתקיפותיה בסוריה. ההסלמה מתבטאת לא רק במספר היעדים שהותקפו אלא גם בעובדה כי החל ב-30 באוקטובר 1972 תוקפת ישראל ישירות יעדים צבאיים בסוריה. בעוד ש, ביום הקרב" הראשון (3 באוקטובר) הותקף רק מחנה תל-כלח, תקפנו ביום-הקרב הרביעי, ב-8 בינואר 1973, מפקדות ומוצבים בחזית, סוללות ארטילריה וסוללות נ"מ רבות, מחנה צבאי באזור לאדקיה ומוצבי מכ"מ בעומק סוריה; כל זאת מלבד תקיפת יעדים של ארגוני המחבלים. לאחר יום-קרב זה פתחו דווקא הסורים במסע מדיני, שתכליתו להדגיש עד כמה גדולות היו אבידותיהם. יצוין כי בכל הקרבות בחודשים האחרונים לא סייע לסורים שום גורם בעולם הערבי. למרות נסיונותיהם להציג את ההתפתחות בחזית הצפון כ,מלחמת התשה", ,שבירת הפסקת אש", ,חזית לוחמת" וכיוצא באלה תארים, לא עננו מדינות ערב, ובראשן מצרים, לקריאה לפתוח באש גם בגבול-ותיהן. גם הדגשתם כי לישראל עדיפות צבאית, וכי היא מתכננת לנצלה לשם הנחתת מהלומות קשות יותר בסוריה, לא הגיעה את העולם הערבי לנקוף אצבע למענה.

בחודשים האחרונים ניטש המאבק עם הסורים לכאורה על זכותם לאפשר לארגוני המחבלים לפעול בגולן, ולוא גם בצורה מצומצמת. הפעולות הן בעיקרן מן הסוג של ירי מרגמות והנחת מוקשים ובזוקות מאולתרות על דרך הפטרולים ברמה מספר התקריות נע בין ממוצע של 10 בחודש רגיל לבין 25

„ההמונים“; במסגרתה נעשות ההכנות בעורף, הפעילות המח-
תרנית, פעילות החבלה ומלחמת הגרילה; תפקידה של מלחמה
זו להתיש את ישראל ולשמור על גחלת המאבק.
חשיבותן של מטבעות-לשון אלה בהיותן חלק מעולם מחשבה
שיש לו תומכים רבים בסוריה. לכך נודעת השפעה הן על
עצם הרצון להלחם והן על כושר ההתמדה במערכת תקריות,
שתכליתה קיום גחלת הלוחמה.

העובדה שישראל מחזיקה ברמת הגולן משפיעה על תפיסת-
העולם הסורית. אבדן רמת הגולן אמנם אינו מכביד ביותר על
סוריה כמדינה (הרבה פחות משאבדן סיני משפיע על המצב-
רים). אך שום משטר בסוריה אינו יכול להימנע מלהכריז השכם
והערב שישחרר את הגולן ולצורך זה יש להתכונן למלחמה.

מערכת היחסים בין סוריה לפלשתינאים

ההשקפות הלאומיות המיליטנטיות השוררות בסוריה וההרגשה
שסוריה לא הובסה במלחמת 1948 השפיעו רבות על התפתח-
חותה של מערכת היחסים בין הסורים לארגוני המחבלים ה-
פלשתינאים. מנהיגי הבעת' ראו בלוחמה הפלשתינאית ביטוי
ל„מלחמת השחרור העממית“ בה הם דוגלים. על שום כך קל
היה ליאסר ערפאת ליצור שפה משותפת עם הסורים כאשר
החל לארגן עם חבריו את הפתח. מסוריה החלו הפלשתינאים
לפעול לראשונה (בתחילת 1965) ומשם הם פועלים עד היום.
במשך הזמן נעשו היחסים מורכבים יותר: הוקמה הצאעיקה
(ארגון מחבלים בשליטה סורית מלאה) ונתכוננו יחסים עם
ארגוני מחבלים אחרים שקמו במשך הזמן.

סוריה סיפקה לארגוני המחבלים שטח להתארגנות ולהקמת
מחנות אימונים, אמצעים כספיים ונשק ותמיכה פוליטית.
אין להסיק מהאמור לעיל כי הארגונים הפלשתינאים חופשיים
לפעול בסוריה כרצונם. הסורים הקפידו תמיד שלא ייווצר
מצב בו הארגונים הפלשתינאים המזוינים יגיעו ליכולת השתת-
פות במאבק הפנימי בסוריה; הם גם לא התירו לפלשתינאים
לעצב את מדיניות הגבול הסורית. ככל שמערכת היחסים בין

בתחילת 1965. פעילות המחבלים מגבול סוריה נמשכה וגברה
עד מלחמת ששת-הימים, ומאז ועד היום.

לאחר מלחמת ששת-הימים השתתפה סוריה במלחמת ההתשה,
אם כי בעוצמה קטנה בהרבה מזו של מצרים. הצבא הסורי
השתלב בתקריות שהתפתחו ואשר חזרפו בהתמדה במחצית
הראשונה של שנת 1970. פעילות צבא סוריה נפסקה אמנם
ביוני 1970 (כאשר מטוסי צה"ל תקפו בעומק סוריה וכוחות
יבשה השתלטו על מספר מוצבים בקו הסורי); אך הקו לא
שקט לחלוטין גם בתקופה של הפסקת-האש הרשמית (מספ-
טמבר 1970).

מהאמור לעיל עולה כי מדיניות של „גבול חם“ עם ישראל
הפכה זה מכבר למסורת ששורשיה בתפיסה הלאומית הסורית.
תפיסה זו באה לידי ביטוי מפורש בקביעה, כי ישראל היא
גוף מלאכותי שיש לסלקו ממפת המזרח-התיכון. הסורים ערים
לקושי שבהמשך מדיניות לוחמת נוכח תקיפות ישראליות
חוזרות ונשנות; אך קשה להם לא פחות להפסיק כליל את
הפעילות בגבול ולהיות „המשטר הסורי הראשון“ שאינו ממשיך
את המאבק כקודמו.

מניעים אידיאולוגיים

המניעים האידיאולוגיים של הסורים התגבשו למטבעות-לשון,
שמתמצות האידיאולוגיה המלחמתית שלהם. כך, למשל,
התגבשה האידיאולוגיה של מפלגת הבעת' בדבר הצורך להביא
לחורבנה של ישראל (בהיותה נעוצה כקוץ בלבה של האומה
הערבית ומפלגת אותה), לשני מונחי-יסוד אופרטיביים:
„המאבק המזויני“, „מלחמת-השחרור העממית“.

„המאבק המזויני“ פירושו ניהול המלחמה הצפויה נגד ישראל
על-ידי הצבאות הסדירים של מדינות העימות. מאבק זה בלתי-
נמנע אך לא יפתח אלא כאשר יהיו הצבאות מוכנים לו. לשם
כך עליהם לעבור תקופה של התארגנות והתעצמות, שבה
ירוכזו כל משאבי העולם הערבי לקראת הלחימה.
„מלחמת-השחרור העממית“ ניטשת ברציפות ומחולליה הם

שני הצדדים הלכה והתפתחה, נוצרה מחויבות הדדית. מבחינת סוריה היה עיקרה של מחויבות זו מתן אפשרות לפלשתינאים להתארגן ולפעול נגד ישראל גם מהקו הסורי. התפתחותה של מערכת יחסים זו הגיעה לשיאה, לאחר שבספטמבר 1970 ובמשך שנת 1971 היכו הירדנים במחבלים. לא זו בלבד שהסורים נחלצו לעזרת הפלשתינאים באורח פעיל (הפלישה הכושלת לירדן ב־19 בספטמבר 1970) אלא גם קלטו בשטחם את רוב הפליטים הפלשתינאים שנמלטו מירדן. בצורה זו גדל במידה ניכרת סדר-הכוחות של הארגונים הפלשתינאים שבשטח סוריה. במקביל גדלה המחויבות הסורית לאפשר למחבלים לפעול משטחם, עקב סגירת החזית הירדנית בפני המחבלים. אמנם אין להגזים במשקלם של הפלשתינאים בסוריה. הסורים אינם מוכנים לסכן את משטרם למען הפלשתינאים. אך במסגרת תפיסת-העולם הסורית מהוה התרת פעילות חבלנית בגולן והתעקשות על קיומה המתמיד, ולוא גם בצורה מצומצמת ומבוקרת, גורם חשוב.

שיקולים פוליטיים

מערכת המניעים שצוינה עד עתה הבהירה את הדחפים העקרוניים שיש לסורים לקיים מדיניות של לוחמה בגבול. אך לעקרונות נודעת השפעה מוגבלת על המשטר הסורי ולא היתה להם משמעות מעשית כה רבה לולא נשתלבו יפה בשיקולים פוליטיים תועלתיים:

לפעילות חבלנית מבוקרת בגולן יתרונות מדיניים חשובים במסגרת יחסיה של סוריה עם העולם הערבי ועם ישראל. היא יוצרת מצב שבו נמשך מאבק פעיל בחזית, אך הצבא הסורי אינו מופעל ישירות ויכול להמשיך את הכנותיו למאבק המזוין. ניתן גם לווסת את עוצמת הפעילות החבלנית כך שישאר לא תיאולץ להכות בסוריה מכות חזקות מדי. במקרה שהמצב הפוליטי יחייב ניתן להרחיב את פעילות המחבלים בגבול, לשלב את הצבא בתגובות כלפי ישראל ולשוות למתחולל שם אופי של „מלחמה זוטא“. בתקופת מלחמת ההתשה הופעלה שיטה זאת פעמים מספר וכן בחודשים האחרונים. סוריה ומנהיגיה מופיעים או בפני העולם הערבי כתובעים ולא כנתבעים.

כאמור, למדיניות של לוחמה תומכים רבים בסוריה. יצירת אוירת לחימה יוצרת, על-כן, מתח פטריוטי. אמצעי זה יעיל מאוד כל אימת שמתעוררות בעיות פנימיות, או כאשר נערכת הפיכה חדשה בסוריה. כלי-התקשורת מלאים אז תיאורי קרב וקריאות להתייצב למען המדינה. „האויב הפנימי“ חייב אז בזהירות, כיוון שצחצוח החרבות יוצר הזדמנות נאותה לטפל בו ביעילות.

במסגרת השיקולים הפוליטיים — וביחוד בתקופה האחרונה — נודע מקום נכבד לשיקול הבא: סוריה חוששת כי קרב מועד תחילת ההידברות בין מדינות ערב לישראל. הסורים מעריכים כי הסיכויים לפתור את הסכסוך הישראלי בדרך צבאית זעומים ביותר. לכן הם חוששים כי מצרים וירדן ייאלצו לשאת-ולתת עם ישראל על הסדר, ולוא גם הסדר חלקי. התפתחות כזו עשויה להביא את מצרים או את מצרים וירדן לראשית הסדר עם ישראל, ואילו רמת הגולן לא תהיה אפילו נושא לדיון כל שהוא. במקרה כזה תישאר סוריה מבודדת — נוקטת מדיניות של לוחמה, מתנגדת לכל פתרון מדיני במזרח-התיכון

וללא רמת-הגולן. הואיל וברור לסורים כי ישראל אינה מתכננת להחזיר את רמת-הגולן, עשויה סוריה להידרדר למצב פוליטי מסוכן עבורה, אם לא ייבלם תהליך ההידברות בראשיתו. הסורים לא הסתירו את רצונם לסכל כל הידברות ובמשך החודשים האחרונים חזרו וקראו לארצות ערב — קרי מצרים — „לחמם“ את איזור התעלה ולפתוח בפעולות צבאיות כדי לסייע לסוריה הלוחמת לבדה. אי ההיענות של מצרים וכלל מדינות ערב לא גרעה מהרגשת הסורים כי יש חשיבות בקיום חזית ה„לחימה הערבית“; לתחושה זו נודע משקל בשיקולי הסורים להמשיך בגילויי תקיפות בניהול מדיניות הגבול שלהם. יש להניח כי הסורים צופים גם אפשרות של כישלון במניעת תחילת ההידברות. במקרה כזה הם שואפים כי במו”מ יידונו „כל האדמות הערביות“, דהיינו שבעיית רמת-הגולן תידון במסגרת כל הסדר.

הסיוע הסובייטי

אחד הגורמים החשובים, שעשוי להשפיע על תחושת הביטחון הסורית ועל גישתה בנטילת סיכונים בגבול עם ישראל, הוא הספקת הנשק מברה”מ. עוד בספטמבר 1972, עם הפעלת המדיניות הישראלית התקיפה בגבול הסורי, עשו הסובייטים כמה מחוות לעידוד המדיניות הצבאית הסורית.

אסד נתקבל במוסקבה בסבר פנים יפות, כאשר הגיע לשם בספטמבר לביקור-פתע. הביקור נערך עקב חששה של סוריה כי ישראל עומדת לתקוף אותה. נראה שהובטח לו אז נשק רב. באותה עת החלה רכבת אווירית סובייטית להחיש נשק לסוריה; ומאז מספקת ברה”מ לסוריה נשק בכמויות גדולות. אם גם אין בנשק החדש כדי לשנות את מאזן הכוחות, יש בו כדי לעודד את סוריה ולפצות את צבאה על אבידותיו בציד. לגורם זה נודעת חשיבות, כיוון שהוא משפיע על הלכיד-הרוח של הסורים ועל הערכת-המצב שלהם, ויוצר הרגשה כי האבידות הן „מחיר נסבל“ לקיום המדיניות הסורית.

סיכום

לשאלה מהן הסיבות למדיניותה התוקפנית של סוריה אין, איפוא, תשובה אחת. קיים מכלול של גורמים משפיעים הנובעים ממערכת שלמה של תפיסות ומסורות, מעורבות בשיקולים פוליטיים. כתוצאה מכך נוהגת סוריה — בתקופות מסוימות — בצורה שונה מיתר המדינות הערביות. יתכן אמנם כי מערכת הגורמים תביא בעתיד לשינויים בגישתה המדינית והצבאית של סוריה; עם זאת ניתן להניח, במידה סבירה של ודאות, כי בתקופה הנראית לעין תמשיך סוריה להיות גורם קיצוני בשאלת המלחמה בישראל. אמנם אין לערב קיצוניות סורית עם העדר שיקול ואי-רציונליות. עובדה היא שסוריה, אשר מגבולה התנהלה פעילות חבלנית רצופה מאז סוף שנת 1967, לא נתנה יד למלחמת-ההתשה המצרית, אלא לעתים רחוקות (כאשר להערכת המנהיגות הסורית אי אפשר היה להופיע יותר כגורם סביל). הוכחה נוספת לקיומם של שיקולים רציונליים במדיניות הסורית היא ויסות עוצמת הלחימה לגבול המותר.

עולה מכאן כי תמיד גובר השיקול של קיום המשטר הסורי ושלמותה וריבונותה של סוריה על שיקולים עקרוניים. לכן יש לצפות כי הסורים ינהגו מתינות כל אימת שתגבר הסכנה לקיום משטרם ולשלמותם הטריטוריאלית.